

Nr 585

Av herr Grebäck m. fl., *angående vatten- och luftföroreningar, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 460 i Första kammaren)

Med anledning av den aktuella debatten kring frågorna om naturens föroreningar och därmed sammanhängande miljövårdsfrågor och ekonomiska problem av samhällelig räckvidd får vi anföra följande synpunkter på möjligheterna att effektivare engagera vetenskap och forskning i samhällets strävanden att komma till rätta med dessa långsiktiga problem.

I dagens alltmer expanderande samhälle med koncentration av bebyggelseenheter kommer vattenproblemen att bli akuta inte bara för många städer utan även för ett stort antal landskommuner.

Den kommun, som kan erbjuda fullgod och tryggad råvattenförsörjning, disponerar över tillgångar, som på sikt kan vara avgörande för lokaliseringspolitik. Medan avloppssidan av vattenomsättningen kan bli föremål för strikta ekonomiska kalkyler, är råvattentillgången oftast svårare att överblicka, då människan *måste* ta hänsyn till de naturliga betingelser, som utgör grunden för vattentillgången. Brist på kalkyler över en viss vattentäktets kapacitet med hänsyn till nederbörd, tillrinning och geologiska faktorer medför ej sällan en rovdrift av vattentillgången, som innebär att grundvattentratten sänks i så hög grad, att undermåligt vatten dras in i vatten-cirkulationen. Kvalitetsförsämring kan ofta försorsakas av ökande järn- och manganhalt i vattnet. Speciellt om tidigare väl-dränerad mark är utsatt för en långsam försumpning kan det järn, som under lång tid ackumulerats i rostjordar, frigöras och tillföras grundvattnet. En vattentäkt kan helt förstöras om vattenuttaget blir sådant att grundvattenförsörjningen måste täckas genom tillskott från vattensjuka marker med försvårad syrsättning av markvattnet. Dyliga marker kan utgöras av myrar, vilkas vatten dras in i vattentäkten till följd av alltför stort uttag. De kan emellertid även skapas genom sådan missriktad skogsvård eller markvård att försumpningen tilltar. Därvid kan en tidigare god vattentäkt försämrats trots att uttaget ej ökas. Det är inte ovanligt att vattenexploatörerna därigenom finner att järnkonzentrationen starkt ökar.

Genom den moderna metodik, som under de senaste åren kommit vetenskapen och det praktiska livet till godo, är det emellertid möjligt att spåra

orsakssammanhangen och därigenom även skapa en lösning av problemen. Kännedom om mängden av de atmosfäriska salter, som tillförs marken, speciellt klorid, gör det möjligt att uppskatta den årliga tillförseln av nederbördsvatten till en vattentäkt. Under de senaste åren har dessutom ett annat effektivt medel kommit till användning, nämligen tritium, som i naturen återfinns i vatten och som är ett utomordentligt spårämne för vatten tack vare dess *radioaktivitet*. I naturen produceras det i ringa mängd genom kosmisk strålning, men till följd av de nukleära explosioner som kärnvapenländerna företagit under senare år har mängden starkt ökat. Denna ökning möjliggör att det bombproducerade tritiumet kan utnyttjas som *spårämne* för markvatten- och grundvattenundersökningar inom ett flertal skiftande arbetsfält. Det har visat sig att det i många fall har gått att lösa motstående intressen, exempelvis då vattentäkter fått försämrat vatten; i andra fall har mätningarna utnyttjats för beräkning av grundvattenmagasins storlek och kapacitet.

Städer och kommuner liksom samhället i sin helhet borde nu ta till vara den chans till bedömning av olika orters grundvattenförhållanden som gratis kommit oss till del som följd av atomexplosionerna. Rätt upplagda undersökningar och inventeringar av tritiumhalten i vattnet skulle kunna ge besked om var det lönar sig att söka grundvatten och vilka mängder som kan uttagas utan risk för kvalitetsförsämring. Dylika spörsmål måste emellertid utredas för att förhindra felinvesteringar, som kan begränsa en önskvärd lokaliseringspolitik och expansion.

Som en praktisk ekonomisk åtgärd borde från samhällets sida kunna anvisas ett samarbete för trygghet av vattenförsörjningen inom större områden i landet än vad som normalt omfattas av en enda vattentäkt. *Förslagsvis borde därvid s. k. hydrogeologiska kartor upprättas, baserade på en beräkning av grundvattenreservoarernas kapacitet inom olika landskapsregioner eller kommunblock*. Det torde få anses som ett allmänligt samhällsintresse att finna former för en utbredd sådan verksamhet, eventuellt genom ett statligt huvudmannaskap eller genom samarbete mellan statliga och kommunala organ.

På ett annat område framstår vattenfrågan som kanske ännu viktigare. Vi vill här peka på de i allt större utsträckning förekommande *vattenföroreningarna* kring landets kuster genom utsläpp av kloakvatten och industriellt avloppsvatten. Det gäller såväl östersjökusten som västkusten och speciellt Öresund, som en nyckel till havet. Genom fortsatta, okontrollerade utsläpp utan prognoser kan hela fiskerinäringen på grund av tilltagande syrebrist allvarligt äventyras. Utom kustfisket kan stora land- och fritidsområden förstöras i områden där vattenföroreningar förekommer.

En *hydrologisk kartering* av hela kustregionen framstår mot bakgrund av denna utveckling som synnerligen aktuell och samhällsnyttig. Det kan enligt vår mening därvid vara lämpligt och önskvärt att genom en statlig

undersökning utreda möjligheterna att indela våra kuster i *hydrogeografiska zoner* med bestämning av kustområdenas nutida och framtida tillåtna föroreningsgrad. Frågan måste bedömas vara av utomordentlig räckvidd både ur folkförsörjningssynpunkt och ur miljövårdssynpunkt för hela samhället.

Då denna fråga även har internordiska aspekter skulle eventuellt ett samarbete på forsknings- och utredningsnivå kunna etableras mellan vårt land och övriga berörda nordiska stater. En möjlig samarbetslinje vore att knyta an till redan existerande organ. Ett sådant organ är *Nordforsk* (Nordiska Teknisk-Naturvetenskapliga Forskningsorganisationen), som är en samarbetsdelegation mellan de nordiska forskningsråden.

Ytterligare ett långsiktspå problem på *naturföroreningarnas* område med stor ekonomisk räckvidd har vi i fråga om luftföroreningarna. Vid sidan av de föroreningar som naturen själv indikerar förefinnes ofta luftföroreningar, vilka skapas av det moderna samhället. Dit hör bl. a. svaveldioxiden, som produceras genom t. ex. förbränning av tunga oljor för uppvärmningsändamål och för drift av fortskaffningsmedel. För att förhindra en alltför kraftig koncentration av olika slag av luftföroreningar måste samhällets organ äga kännedom om desamma och deras följdverkningar.

Här anförda synpunkter av naturvetenskaplig art anser vi bör läggas till grund för den framtida samhällsplaneringen till förhindrande av en ur miljösynpunkt mindre lämpad lokalisering av industrier och befolkningscentra.

Med hänvisning till det ovan anförda får vi hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att ovan behandlade frågor må bli föremål för allsidig och förutsättningslös utredning med utnyttjande av naturvetenskaplig expertis med uppgift att utarbeta riktlinjer och anvisa former *dels* för vattenförsörjningens trygghet, *dels* för undersökningar av möjligheterna att eliminera vattenföroreningar vid våra kuster, *dels ock* undersöka möjligheterna att kontrollera och minska luftföroreningar och därav betingade skador.

Stockholm den 26 januari 1967

Erik Grebäck (cp)

S. G. W. Wahlund (cp) Lennart Mattsson (cp) Einar Gustafsson (cp)

i Kårby

Stig Josefson (cp) Claes Elmstedt (cp) Einar Larsson (cp)

i Arrie

i Borrby